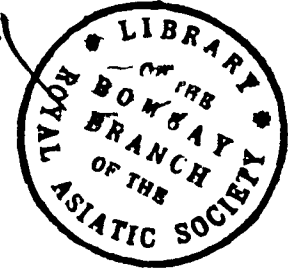

1047

~~१। अथ भाषा निम्नलिखिते भाषासमूहस्य स्येदं दुस्तरम् ॥~~
भाविप्रायश्चिना निआषसंयत्ता नंबोधायनानं च
॥ पत्र ३१ ॥

१

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ अथ पशुप्रायश्चित्तं ॥ तत्रान्वारं नलीयाथं विहतेषु अन्वाधानात्प्रागनुमेगे सर्वप्रायश्चित्तं
 संकृत्वा पुनर्विहरणं ॥ एवं षष्ठोऽत्रयं पि ॥ अन्वाधानोत्तरमनुगमने अन्वाहितप्रायश्चित्तमाकर्म्मसाप्तेः सर्वत्र
 योनितउत्पत्तिः ॥ औत्तरवेदिकप्रकलयनोत्तरं प्राकृत्वा हवानीयात्तु गमने वक्षालमंथनेन नमस्मना प्रकृ
 तारणी संस्त्रयमंथनेन वा नितुस्याद्यन्तरीत्यपस्थानाद्यन्वाहितप्रायश्चित्तं ॥ एवं पाकात्पूर्वशामित्राभ्य
 न्यनुगमयो नितस्तमुस्याद्य सर्वप्रायश्चित्तमोत्तरवेदिकजुहुयात् ॥ पाकाद्ध्वंशामित्रनाशेनाभ्युत्पत्तिः ॥
 गुदकोउहोमलोयः ॥ अनाज्ञातत्रयः सर्वप्रायश्चित्तं च ॥ लौकिकाग्न्ये गुदहोमद्वेति केचित् ॥ अन्वाधानो
 त्रं पत्नीरजश्वलाचेतीदामपसध्ये वयागः ॥ एवमारं नोत्तरं यजमानः कृत्वा स्तुतकाद्योनावोपि ज्ञे
 यः ॥ अथ तंत्रमध्ये गृहीतहोमप्राप्तावौत्तरवेदिकप्रकृता हवनीयदक्षिणगौहोमाकार्यः अथ पशुपा
 करणानंतरं यजमानाध्वर्युः परावर्तिनात्पूर्वशब्दकरणे यदस्य पारे यस्माद्ग्रीवा सिद्धः ॥ इन्द्रस्य नाग

१

इत्यग्निमंत्रं कृत्वा यद्दमकरतितृतीया ऊतिं जुहुयात् परावर्तिनाद्ध्वंशब्दकरणे इन्द्रस्य नाग इत्यग्नि
 मंत्रं लभेवस्तुगादापनादारन्ययदि निषिद्धे तदा पूर्ववस्थो न्यष्टदिति विशेषः ॥ पशोरुत्थापनं मैत्रावरुणदं
 तेन उच्छागतिष्ठ प्रतितिष्ठ मारिषामे मंथं जंयमानं चरीरिषः ॥ सुवर्गलोके यजमान हि धेहि त्रान् एधि द्वि
 पदे त्रान् वनुष्यद इति श्रुतिः ॥ अन्यत्र उदुस्व उत्तिष्ठेत्याद्यहः ॥ उपाकरणाद्ध्वंस्तुगादापनात्पूर्वनिषण्णोत्त
 रणीमुत्थाप्य सर्वप्रायश्चित्तं पशौ वेपमाने यदस्येत्याहुतित्रयं वेपिष्ठेति विशेषः ॥ पलायिने पलायिष्ठे
 ति ॥ सर्वथा पशोर्गमने तद्रूपवयस्कमन्यमानीय यथा योग्यं संस्कृत्य प्रजानत इति पंचाग्निदुत्तोपकर
 णादिकृत्वा यजेत् ॥ यदि प्राप्यमानः यद्यविधिना श्रियेत यदस्येति त्रयं समज्ञा स्था इति विशेषः ॥ नवा
 उवेतन्मित्रयसे ० आशानां त्वा ० विश्वा आशामधुना ॥ आपो हिष्ठेति तिसृनिर्मितं ॥ आशुप्रक्षिप्या न्यमा
 नीययजेत् ॥ शकृन्मन्त्रकरणेयस्येति द्वा न्या जुहुयात् ॥ शकृत्करोषि ० न मे हसीति विशेषः ॥ यूप

२ नियोजनानंतरं दान्यापादान्यामूर्ध्वस्तिष्ठेत्तदोर्ध्वतयेतिष्टादेवोनसविता॥ ऊर्ध्वोवाजस्यसनिता
 यदंजिनिविधिर्विक्रियामहे॥ ऊर्ध्वेनः पाहं हसो निकेतुना विश्वं समत्रिणंदह॥ रुधीन ऊर्ध्वचिरथाय
 जीवसे विदा देवेषु नो हुवः॥ इति दान्यामनिमंत्र्य सर्वप्रायश्चित्तं जुहुयात्॥ यदि पायमानो न पिबेत्तदान
 वा उवेत्तदिति पाययेत्॥ यदि पाकावस्थायां पशुराखानिन्तास्वेत्तदा गन्तं स्वं तमगदमकर्मैत्यनि
 मंत्र्य सर्वप्रायश्चित्तं हुत्वा कार्यं क्षमाचेतामेव संधाय श्रपयेत्॥ अक्षामावेत्तदान् मिर्त्रमिर्मगादिति ब्र
 ह्मणामनिमंत्रिवांते नैवमंत्रिणा ध्वरि सुप्रक्षिप्य सर्वप्रायश्चित्तं हुत्वा न्यामानी साधनानिमर्शनप्रो
 क्षणानि कृत्वा तस्यामवदानान्यवदाय श्रपयेत्॥ यदि पशोरवदानानि केन्ता कीटकाद्यादिना हुष्टान्य
 पस्तानि वा तदा तस्य तस्य स्थाने ध्रुवाया आज्यमवदायावशिष्टेः सह प्रवारः॥ सर्वविदाननाशे तदुल्लिख्य
 स्कमन्यमालने तत्तदेवं तत्र पुनरुपाकरणमिदं संपादयेत्॥ एकदेशनाशे मात्राप्रचारे विशिष्टे नैव यागः॥

जाघनीनाशे लौविक्या जाघन्या पत्नी संयाजा॥ अथवा जाघन्यामपि धृतमेव प्रतिनिधिः॥ गुदना
 श आज्येन हुस्ते नैवोपपद्मैः॥ यदि पशोरवदानं वपावास्कंदे तदा पुष्कलदाने कृते आन्वाद देयः॥
 सोवीर्ययि चास्मास्वानिघायुपंदधा धेडियं पय इति मंत्रेणादाय यथा स्थानं निधाय यस्तेऽश्वो यस्त
 उदधे दैव्यः केतुर्विश्वं नुवनमाविवेश सनः॥ पात्यारिष्ट्यै स्वाहेत्याहुतिं जुहुयात्॥ अश्वविदेशे स्कं
 दने सुष्कलं दत्वा न पतय इत्यनिमंत्र्याज्यप्रतिनिधिं कृत्वा यणः कार्यः॥ स्विष्टकृते वतं स्वदे तदा पुष्कं
 लंदत्वा सर्वप्रायश्चित्तं कृत्वा तस्मीमादाय स्विष्टकृद्यागः कार्यः॥ एकादशान्येपि नित्वा तस्येति॥ य
 दियूपः सुषिरस्या तदा इदं विष्णुर्विचक्रमे० नृनुवः सुवः प्रजापते न त्वदिति त्रयेण हुत्वा तयूपं स्वि
 त्वा हनीये प्रक्षिप्यात्पन्या नगानित्यादि च घाल करणं तं कुयति॥ यूपो हुतिः कृत्वा कृता एवं घृणादि
 निर्मलस्ते पीदमेव प्रायश्चित्तं॥ यदि छिन्नो यूपः समलं पतेत्तस्य मोदाधारणं यि वीय मो विश्वः॥

३
 त्रिदं जगतः॥ यमाय सर्वमित्रस्ते यत्राण द्वायुरक्षितमिष्टवा प्राजापत्ययवी व्याहृतिनिश्च जुहुयात्॥
 यदि जनाः बलायुः पं हरेयुः सदा इदं वो विश्वतस्य रिहवामहे जनेभ्यः अस्माकमस्तु केवलः स्वाहा इं
 प्रायेदं॥ प्रजापते न त्वदितिः० रयीणां स्वाहेति॥ प्रजापतयेदं॥ व्याहृतिनिश्च जुहुयात्॥ यदि यूपः शु
 कस्या अष्टासिधुया कविदस्त्रिविच्छिद्ये तदा यमोदाधारेति मंत्रेण व्याहृतिनी श्व जुह्वात्या न्या नित्या
 दिभुन रूपाकराण॥ षड्दाज्यस्य स्वाही गतस्य दध्नः प्राणुत्यवनात्स्कं किं चित्वा लिजातं वदत्वा न
 नृपतय इत्यनिमंत्रणं सर्वप्रायश्चित्तं च॥ उत्पवना इध्वयाज्यसंस्तृप्त्यस्कं - - चित्रं देयं नृपत
 य इत्यनिमंत्रणं सर्वप्रायश्चित्तं च स्मृतं गतस्य स्कंदने स्कन्ताघोः स्कन्ताघ्यिवी स्कन्तं विश्वमिदं ज
 गत्स्कन्ताघो विश्वान्न तानि प्रस्कन्ता ज्वायताः० हविः॥ इह गावः प्रजायमिह श्वा इह श्रुषाः इहो सं
 हस हस दक्षिणारायस्योषो निधीदतु॥ अयं यज्ञो वर्धतां गो निरश्चैरियं वेदि स्वपत्या सुवीरा इदं बहि

३

रतिबर्हिः० धन्ये मंयज्ञ विश्वे वंतु देवाः॥ ३॥ पयस्वती रोषधयः पयस्वदी रुधां पयः॥ अपां पयसो यत्पस्ते
 नमामिंद्रसः० सजेति च तस्य निस्कन्तमनिमंत्रं नृपयत्यादिभिः प्रदेशान्कृत्वा शेषमशुप्रक्षिप्य
 षड्दाज्यधानीं दर्शैः प्रक्षाल्य शतमानं हिरण्यं षड्दाज्यधन्यानि धाय षड्दाज्यस्वाहीतः॥ इदं विश्व
 तिरिपंचकल्लो गल्लतियजमानस्यापीदं विश्वुरिपंचकल्लो गल्लतिजपः॥ गृहीतं षड्दाज्यमश्वेनावघ्राप्या
 पन्नहसि घृतस्वीति मंत्रेण सादयेत्॥ अवाहं बाधेति याजमानं॥ अथ वा स्मृतं गतस्य ल्यस्य स्कंदने न
 तय इत्यनिमंत्रं स्वाहीतो न्यग्रहीत्वा मनोज्योतिरित्याज्या हुतिं जुहुयात्॥ सुगतं काकादिर्यदि मु
 खेनावमृशे तदा यदपामृच्छकुनिमुखेन निर्ऋते तव अग्निष्टव्यः० शुं धतुं हव्यवाट् घृतं सदनं
 इनिमृश्या शुप्रक्षिप्य स्कवस्तक्षणादिकृत्वा प्रक्षाल्य शतमानं हिरण्यनिधानादियाजमानां तं पूर्व
 वत्॥ अंगांतरेण स्य र्शे व्यापन्नमस्तु प्रक्षिप्य स्कवं संज्ञात्ममहीनां पयोः॥ सीति पंचकल्लो गृहीत्वा सर्वा

५ सर्वमन्यनुगमेदर्शपूर्णमासो - - कृमन्वाहितप्रायश्चित्तं। प्रणीयेत्तैत्तरवेदिकेशालामुखीयानुग
 मनेलौकिकारणीभस्मनासंस्पृश्यप्रथित्वानिधायनरीक्षपक्ष्णनादियजमानोपस्थानांतं सव्यानं।
 दीक्षणीयान्वाधानास्सर्वसमहोत्रहोमादिषुअन्यनुगमनेतद्रस्यसंस्पृष्टान्यामरणीन्याप्रथित्वानि
 त्रादिहोमः कार्यः। सर्वप्रायश्चित्तमिति केचित्। पुनः प्रणयनं च। गार्हपत्यदक्षिणाग्नौ रनुगमे योनि
 तउत्पत्तिरन्वाहिततत्प्रायश्चित्तमेवासमाप्तेः। आग्नीध्राय प्रणयनास्सर्वमौत्तरवेदिकानुगमनेअ
 न्वाग्निरिति शालामुखीयात्प्रणीयअग्निं० इदं विष्णु० व्रतोपायनांतं समानं। उत्तरवेद्यामग्नौ प्रणी
 तमात्रेनुगतेअन्वाग्निरित्यादि व्रतोपायनांतं ~~स्मृ~~ कृत्वाअग्नेः पुरीषमासीत्यादिकरोतिआग्नी
 ध्राय प्रणयनोत्तरं यद्यौत्तरवेदिकोनुगच्छेत्तदा आग्नीध्रीयात्प्रणीय सर्वप्रायश्चित्तं दुत्वा महवि

अन्यश्चत्वारो वरा देयाः। एवमाग्नीध्रीयानुगमेशालामुखीयात्प्रणीय सर्वप्रायश्चित्तं वरदानं च पूर्ववत्। शा
 लामुखीयानुगमेवक्षमाणसंश्रुततदनावेतज्जातीयकाधारणीकृत्वा मथयेत्तदनावेनस्मनारणीसंस्पृ
 शमंथयेत्। सर्वप्रायश्चित्तं च दुत्वा महर्षिभ्यो वरदानं। एवं सोमेशान्यापरासात्परतोगमनेपिनावक्षा
 णविधिः। किंतु तस्मिन्संज्ञस्य सर्वप्रायश्चित्तमेवान्यथास्तस्योक्तर्षिसंगस्यात्। एवं प्रवर्ग्यधाम्नीधि
 ष्यानां शामित्रस्योखापचनाग्नेः स्वकयतिः प्रागुनुगमे स्वयोनितः सर्वेषामुत्पत्तिः। सर्वप्रायश्चित्तं च। मु
 ख्यस्याग्नेरनुगमने गार्हपत्यादेव प्रणीयतमेव परीध्य कृष्णां वा सो कृष्णां धेनुः शतमानं सुवर्णदक्षिणा। अ
 थदीक्षितव्रतलोपदिप्रायश्चित्तं नानृतं ब्रूयाद्यदि प्रमत्तो व्याहरेत्प्रेषोत्तरं सायंप्रातर्विंविं सजे
 तदा इदं विष्णुर्विचक्रमे० अग्निश्च विष्णोर्न पउत्तमं महोदीक्षापालेन्यो वनतं हि शक्रे देवैर्यज्ञि

६

यैः संविदानौ दोक्षा मस्मै यजमानाय धत्तं ॥ सरस्वत्यग्निनो नेषिवस्वो प्रापस्फरीः पयसामान आधरुः ।
 जुषस्वनः सख्यावेश्या च मातृक्षेत्राण्यरणानि गन्मः ॥ हृहस्यते अतियदये अर्हयि मदिनाति क्रतुः
 मज्जनेषु । यद्दीदय छवस क्रतु प्रजाततदस्मा सुप्रविलोहि चित्रं । नृर्जुवः स्वरिति जपित्वा पुनर्वीचं
 यच्छति । अमेध्यपतितवांता जक्ली । वरजश्वलादीन्यदिपत्रेय तदा अवधं मनोदरिद्रं चक्षुः सूर्यो ज्योतिः
 वाग्नेष्टादीक्षेमा माहासीः । माग्नेदीक्षां मातपोमानिर्वधिष्ठति जपित्वा च मनादित्यावेक्षणविष्णुः
 स्मरणानि कुर्यात् ॥ अथ कृष्णाजिनादन्यत्र यद्यपविशे सुष्याद्याय दिस्तयेन्मिदियादस्तमियाद्वा
 तदा विष्णवे देवानि मा मावहत्र देवान् नमगंय जयेकस्य सर्वेषां वाजपः । अथ वायुश्चिस्थिते विशो
 यथा प्रदेव वरुणव्रतं । मिनीमसिद्यविद्यवि । यत्किं वेदं वरुणदैव्ये जने निद्रो हं मनुष्याश्च रामः

६

सि । अवितीयत्तवधर्मायुयोपि ममानस्तस्यादेन सो देवरीरिषः ॥ कितवा सोयद्रिरिपुर्नदी वियद्वाधासत्य
 मुत्तयन्नविम । सर्वाता विष्य शिथिरेव देवाथा ते स्याम वरुण प्रियासः ॥ इतिति स्त्रो जपति । उदिते तु ।
 उडत्यं जावेद सं ० चित्रं देवानां ० तरणिर्विष्वद्वीत इतिति स्त्रो जपेत् ॥ मूत्रपुरीषोत्सर्गे यदि वसेच्छा
 यायां कुर्यात्तदा इयं ते यज्ञिया तनूरिति मंत्रेण लोष्टं मृधत्यतदा दाय अपो मुंवा मि न प्रजा म ० होमुचः
 स्वाहा कृताः पृथिवीमा विशतेति पठित्वा मूत्रपुरीषे कुर्यात् । मूत्रपुरीष करणे कृष्णाजिन दंडमुष्टिधारणं
 नास्ति शोचाद्यसंनवान् । अतस्तत्कृत्वा पृथिव्या संनवेति पूर्वेषां त्रं लोष्टं प्रतिनिधाय एतत्कृत्वा ।
 अविलंबेन दंडादिविन्द्यात् । यदि रेतस्कंदे तदा यन्मे त्रपयस परि तोषा तदपि य अग्निहेत्रि निवसो
 मे न तदहं पुनरादद इति जपित्वा विष्णुस्मरणं अथ क्षुते जं नायपाननवायो वाजाते पदत्रापिरस्य मे नि

७

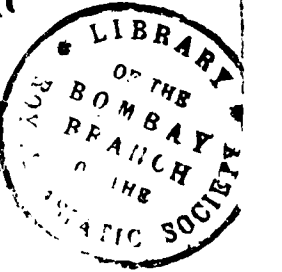
रष्टविषमः स्मृतः॥ निष्ठसोमः पृथिवीपुनरारात्मं दधातनेति जस्वा विष्णुस्मरणं च कार्यं यदि स्वप्नेनेन क्षये
 तदायदन्तमद्यते सायं न स्नातः शुभो विप्रसर्वतदस्मान्महीः सीर्नत हि दृष्टे दिवेति जपित्वा हरिस्मरेत्॥
 यदि नृमो लोहितं पतितं पश्येत्तदा रुद्रियाभ्यो ह्यस्वाहेति जपः वीजत्सानमस्थापः स्वाहा कृताः पृथिवी
 माविशतेति स्तुतं कृपाणां नामः स्थापः स्वाहा कृताः पृथिवीमाविशतेति अस्मृतपस्यानामस्थापः स्था
 पः स्वाहा कृताः पृथिवीमाविशतेति स्वेदं सर्वेषु निमित्तेषु सर्वप्रायश्चित्तं कार्यमिति वृत्तिकारः॥ यदि ह
 ष्ठिबिंदवः शरीरे पतंतितदा उदती बलं धत्तेति जपेत्॥ वर्षति मे द्येयदिधावेत्तदानमो रुद्राय वा स्तो
 ष्यतय इति जपेत्॥ देवयजनादन्यत्र सूर्ये दियास्तमयौ यदि स्यातां॥ सूर्ये निदेवो देवेभ्यः पातु इति
 जपेत्॥ दीक्षितातरसमागमे ध्यानादति क्रवंचं जपेत्॥ दीक्षितो हविर्धीनस्य प्राग्वंशस्य सदशीवा

७

परमाधारानतिष्क्रमेद्यदि प्रमादान्निष्क्रमेत्तदा तेनैव प्रविश्य इदं विष्णुरिति जपेत्॥ ब्राह्मणनामा य
 हणे विष्णुदत्तचनसितेति ब्रूयाद्देश्यराजन्यनामांते विवक्षणेति वदेत्॥ ब्रह्म इत्यस्कंदने निहोत्र
 इत्यस्कंदनप्रायश्चित्तं॥ नस्त्रीश्रद्धादिनिषेधेन नमनुप्रपद्येत ब्राह्मणादीनंदत कृत्वा ब्रूयाद्वा॥ कंच
 ननअनिवादयेत्॥ कृष्णाविषाणो न त्यजेत्॥ ननखेन कंठयेत्॥ न वदंतां न्यदर्शयेत्॥ मधुमांसस्त्र्यादी
 न्वर्जयेत्॥ प्रमादात्तत्संभवे सर्वप्रायश्चित्तं स्मार्तप्रायश्चित्तं स्नानवर्जं विष्णुस्मरणं च कुर्यात्॥ पत्न्या
 पिश्रोतस्मार्तनिषिद्धावरणे व्रतादि लोपे सर्वप्रायश्चित्तं स्मार्तविष्णुस्मरणं दियथायोग्यं कर्तव्यं॥
 अथ यदि दीक्षितः कामास्त्रीसंगेन रंजोत्सर्गं कुर्यात्तदा धर्युर्द्धदिशाष्टवतुर्गृहीतैर्वीस्क्रवंचं पूरयि
 त्वा॥ अश्वमेसधिष्टवसौषधीरनुसध्यसे॥ गर्भे संजायसे पुनः स्वाहा॥ अग्नय इदं॥ तपो धत्ते अं

तरा० अमित्रान्तपाशं संपरुषः परस्य। तेषां वसो विकितानो अविनाशितेतिष्ठंतामजरा अयासः स्वा-
हा। अ० ०७०५०१। सनुत्यो अग्निदासदग्ने योतरो मित्रमहो वनुष्यात्। तमजरे निर्द्विषन्तिः सस्वेस्तपातपिष्ठत
पसातपिष्ठस्वाहा। अ० ३। सस्मा क्लृणोतु केतुमानं कंचिद्दूर आसते। पावको यद्वनस्य तीन्त्रस्मा मिनात्य
जरः स्वाहा। अ० ०४। अग्नये पावकाय। न हिते मे तनुवै क्रैरमाना शमस्यः कपिर्वज्रस्ति ते जनं॥ जरायु
गौरिव मे षड्वयदुपव विव्ववरी स्वाहा। अ० ०५। यदसररूपस्य स्वादतिश्रीष्मि गिरौ वक्षसा कक्षं पेजुप
न्त० शुभं नस्ति हरिते निरासन्तिः स्वाहा। अ० ०६। इति षट् पूणी कृतीर्जुह्यात्। प्रत्याहुत्ये ध्वयवे
वरं दद्यात्। अथ वायदेवा देवहेतुन मिति क्रमेण दद्यात्। शक्रवाहुतीर्जुह्यात्। पवमानः सुवर्जन इत्यनुवाके
ना ध्वर्युर्जमानं सिंचेत्। तस्मै वरं दद्यात्। अमृत्यस्य श्रेणी दीपे वप्रायश्चित्तं। पत्न्या सह वा किरणेतं।

त्रेण होमे निषेको वदानं वदथ क। एतानि दीक्षितप्रायश्चित्तानि अवन्त्यंता नीतिबोधाय नः॥ अवांत
रदीक्षा विसर्गज्ञानीति शालीकानाथः॥ यदि क्रतुमध्ये महापाको त्यसि सदा क्रतुस्याग एव प्रक्रांतं समाप्य प्रा
यश्चित्तं कर्तव्यमिति केचित्। यदि दीक्षोत्तरं मुष्टि विसर्गे अविहितकाले स्वपोषाद्यन्नापणवनमित
विचक्षणानां नुच्चारणं प्रातर्ब्रतं दोहात्पूर्वं वाग्निसर्गे त्वमग्ने व्रतपा असीति जपेत्। वायसो ग्निसर्गे स्वे
दक्षे दक्षपितरेत्यादिषु न दीक्षा करणमिति केचित्। इतो नुक्तोऽपि निमित्तेषु अनाज्ञातमंत्रविशुस्मरणं
कार्यं॥ अथ सोमो रजश्वला प्रायश्चित्तं सोमादिषु आरंभात्पूर्वं वैजश्वला तदा काळंतर एवारं नः॥ य
दिसोमाधानं तदा सेष्टिकमाधानं समाप्य ग्रहं तस्मीं स्थित्वा चतुर्थे सोमसंकल्प्यादिकुर्यान्नान्यत्प्रायश्चि
त्तं दीक्षणीयेष्टेः प्राक्यदि रजश्वला तदा ग्रहं स्थित्वैवारं नः॥ दीक्षणीयेष्टुन्वाधानानंतरं रजश्वलाया

९ तामपसुध्ययागः। तदर्थं निवृतदोहनं त्रिरात्रं हविष्यं सांभ्रीयात्। अहेतीते गोमूत्रमिश्रेणोदकस्तानंत।
 स्यादीक्षासंबंधी निवस्त्रयोक्तजालानि निर्लिज्य निदध्यात्। स्नातायां तान्येव समंत्रकं पुनर्दधात्। पत्नी
 सुत्यातः पूर्वशालायां सिकतास्वासीत्। सुत्येह निपरिश्रिते मार्जालीये सिकतास्वेवासीत्। हविर्निरी
 क्षणमंत्रप्रवणादिपत्नेन वर्जयेत्। तस्यां स्नातायामेवावन्त्य इति नियमः। एवं प्रसूतायामपि सर्वस्य
 मानमवन्त्यधात्। पत्नी कर्मपुत्रादिः कुर्यान्मंत्रास्तयजमानो जयेत्। प्रवर्ग्यारंभकाले यदि रजस्वला चे
 तदा स्नातायामेव प्रवर्ग्यारंभः प्रवर्ग्येऽभारब्धे चेत्तदा तद्दिनकृत्यं समाप्नोत्यपरमेत्। स्नातायां प्रयोगा
 शेषं समापयेत्। औपवसथ्ये हनि सुत्ये हनि वारजश्वला चेत्प्रागवन्त्या सर्वकार्यं स्नातायामेवावन्
 त्यः। अत्र विरमाणं वदता सुत्योत्करषस्यापि मत्तत्त्वान्तसुत्योत्करषप्रायश्चित्तं बोधायनस्त्वसुदीक्षा

तः प्राक् विरमाणमाहृततः परमपसुध्ययागः व्रतदोहोत्तरं रजस्वलायां उधमसुप्रक्षिपेत्। प्रैषे पत्नी वा
 चं यच्छेत्स्यत्योपः। बहुपत्नीकस्यान्याग्निः कर्मकारयेत्। तामपसुध्यात्। सायदि प्रमादात्प्राग्वांशगतान
 ग्नीन्सृजेत्। तदा संक्षेपेण प्रणीतुं तमाधानं कृत्वा शुचयेऽग्नय इष्टिं कृत्वा कर्मशेषं समापयेत्। औत्तर
 वेदिकाग्नीध्रीयशामित्रादिष्वेति परित्यज्य योनितउत्थाय सर्वप्रायश्चित्तं कुर्यात्। अथ धर्मप्रायश्चि
 त्तं। तत्राहोमासपूर्वसर्वस्कंदने पुनरादितः प्रयोगं कृत्वा होमनि होत्रहोमं च कुर्यात्। प्रधानयोत्तरसंशेष
 स्कंदने अस्कांघौः। दधिबीमस्कान्पत्रोक्वागास्कन्नेमाविश्वानुवनास्कन्तोयजः प्रजनयतु। अस्कान
 जनि प्राजनि अस्कान्नाज्जायते हवास्कन्तात्प्रजनिषीमहीति द्वाभ्यामग्निमंत्रशेषेण दध्नाग्निपूरितेन या
 गादिकर्तव्यं। अग्निहोत्रं स्कंदने न क्षणादेर्लोपः। नृत्स्ये स्वाहानृत्वाः सुवस्वाहेति स्कन्तमग्निमंत्रं सर्वप्रा

यश्चित्तं जुहुयात्। दधिस्कंदने दध्ना निश्चयो न क्षुणादिकुर्यात्। अथ प्रवर्ग्यसंबन्धिदधिपयसोराज्यस्कंद
ने नृपतये स्वाहा नृवपतये स्वाहा नृतानां पतये स्वाहा। अस्का नित्यनिमंत्रणमिति केचित्। अजाप
यस्कंदने सर्वप्रायश्चित्तमेव अन्यत्र प्राणाय स्वाहा। प्रस्मे स्वाहेत्येतान्यामनुवाकान्याव्यस्तानिःस
प्रस्तानि श्रव्या हृतिनिधर्मि प्रायश्चित्तं जुहुयात्। अथ यदि महावीरः प्रचरणीयो वा निपद्येत तदा वि
धुंदप्राणं समने बहूनां कवानं संतं पलितो जगार देवस्य पश्य काव्यं महिषाघाममारसस्यः समानेति
मंत्रेण मृणादिभिः संदध्यात्। ततो यद्येते विद्वान्निषेधेति संस्कृत्य सर्वप्रायश्चित्तं जुह्वा पुनः प्रचरेत्। प्रचा
रे योग्यं श्रेष्ठं निनीमगादिति ब्राह्मणमिति मंत्रितं तथैव जले प्रक्षिप्या न्येन प्रचरेत्। एवं त्रयाणां ना
शे पुनरादितो मंत्रकरणं। धर्मरूपाल नाशे न्निरिति मंत्रेण सुप्रक्षिप्या न्यमा हृत्य प्रकं ज्यात्। अ

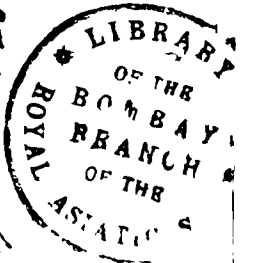
यमहावीरस्त्वापितः स्वरेयदिपत्रे तदा ऊर्ध्वं उचुल ऊतये० ऊर्ध्वेनः पाहं हसो निकेतुनेति द्वाभ्यामुभ्याप्य
यथा स्थानं स्थापयित्वा सर्वप्रायश्चित्तं जुहुयात्। हविः स्कंदने निमंत्रणं च कार्यम्। अथ धर्मपरिक्रमणं
विहितं तन्मूनेधिके वा परिक्रमणे निष्कृतां विज्ञातं पुनः पुनर्नृजसि हृष्येति त्र्यंघ्र्यं सकृदुच्चार्य न्यूनपरि
क्रमेण पूर्णं कार्यं अधिके परिक्रमणं कार्यं यदि कथं न वशात् सशब्दं धर्मस्य वा हि निर्गमिनं न वेत्त पामानोद्य
र्ध्वयित इति सप्तनिर्दुत्वा नृपतय इत्यादिकुर्यात्। अथ वामानो धर्मेति वतस निरनिमंत्रवा कार्यः यदि
धर्मेण वरत्वादि स्योस्तमियादं तदा परद्वारि दर्जेण हिरण्यं बद्ध्वा उद्धृतं तं देवादि स्य रूपेणोपस्थित्या
उदुत्यं चित्रं देवानां धान्यां गार्हपत्ये जुहुयात्। शेषं समाप्य श्वो नृते वयः सुपलेति मंत्रेण दित्यमुपतिष्ठ
ते अध्वर्युः। अथ धर्मधक आहुता काले नागच्छे तदान्यामाहूय दुध्वा कर्म शेषं समाप्य सर्वप्राय

११
 श्रितं हुत्वा तां धेनुं सुत्यायां ब्राह्मणाय दद्यात्। तं प्रत्यथा यावज्जीवं न नवेयदि धर्मो हि याग पर्याप्तपयो
 न स्यात्तदा दत्तिं पयसा निष्कृतिमेव दुध्याकर्म श्रोत्रं समाप्य सर्वप्रायश्चित्तं केचित् जायां वैतानि प्रायश्चित्ते
 तानीति मंत्रं ते तत्र विध्य पराधे सर्वप्रायश्चित्तमेव। यदि धर्मी निरूपव्राज्ये सर्वप्रायश्चित्तं कृत्वा पुन
 गृहिष्यणीयप्रचरेत्। यदि धर्मेण चरत सुविद्यत्सु काशेतापते द्वा तदादि क्षयथा लिंगं गार्हपत्ये स्तुवाहु
 तिर्जु होतियाः। पुरस्तादिद्यदापतन्तां त एतेनावयजे स्वाहेति प्राच्यायां दक्षिणतो विद्यदापतन्तां त एतेना
 वयजे स्वाहेति दक्षिणतः। याः पश्चादिद्ययजे स्वाहेति पश्चात्। योत्तरतो विद्ययजे स्वाहेति दक्षिणतः
 उत्तरतः। योपरिष्ठादिद्ययजे स्वाहेत्परिष्ठात्। यद्यप्यसकृदिद्यतस्फुरणं स्यात्तथाप्येकस्मिन् प्रयोगे
 तत्तद्विशिष्टं विंगेन सकृदेव होमः। यदि सर्वाः सकृदेव जुहुयात्। अतो न्येषु दोषेषु प्राणाय० वृक्ष

इत्येता न्या होमः। अनाज्ञातत्रयजपः। हरिस्मरणं। अथ सोमे सदोहविधीन निर्माणात्परंत्योरंतरा औ
 त्रवेदिकशालामुखीययोरंतरायद्यनोरथो नागधेनदापाथिल्लतीतदेव तंत्रमुपजीव्य कुयति। प
 प्योतिको द्वर्हि राहरणं नान्द्रा न्दक्षिणेति। ततः प्राकदक्षिणमासिकं प्रायश्चित्तं एवं शालामुखीया
 ग्रीध्रीययोरंतरागमने पिइदमेव प्रायश्चित्तं यथानीषोमीये सौत्ये हनिवाहविधिनिरुद्धे श्वादिगमने
 मार्गजलेनान्कक्ष्यवर्धतां नृतिदं ध्राद्यतेन मुंचतुयजो यज्ञपतिमं हसस्वाहेति हुत्वा देवान् नमग
 न्यजस्ततो यज्ञस्याग्नीरागच्छतु स्वाहा॥१॥ पिरु न्नन० पंचजनान्नन० दिशे जन० आपोजन० ओष
 धीर्वनस्य तीन्नन० इति षडाहुती हुत्वा इदं विष्णुर्विचक्रमे० पदं स ह्येनयेत्। इति विशेषप्रायश्चित्तं।
 आश्वलायनानां तु दक्षिणमासोक्तमेव सोमे विशेषाना निधानात्। अथ सूत्रांतरोक्तं प्रायश्चित्तं। स।

वतिरा सर्वेषां गमने गवाक्रमं तं स्त्रीविधाय संवरमन्कश्यंतं तु तं न्वन्ति सन्वागर्हपत्यावाहवनीयाहुद
 कधारां हरेत्सर्वप्रायश्चित्तं वेत्यत्राकविषया अथ सोमस्कन्तप्रायश्चित्तां तत्राग्रहवमसस्तु सोमस्य अ
 शेषस्कंदने देवान्जनमगन्यज्ञ इति सप्तमि मंत्रे नमो ज्योतिरि प्रचरण्या औत्तरवेदिके हुत्वा द्रोणकल
 शात्सु नर्गहीत्वा प्रचरेत् इदं वावतेषु धनादिष्वपि सवनीयसंबंधिषु भवति निः शेषस्कंदेत्यादि निः
 पंच निः प्रतिमंत्रं होमं इति त्रयं समुच्चयेन कृत्वा पुनर्यो नितो गृहीत्वा वारः । अथ ध्रुवग्रहस्य स्थाल्यावात्रो
 षणे विदारो वनिः शेषस्कंदने वातमध्वरि मंत्रयेत आकर्ध्वा असि ध्रुवाकर्मधेहि व वेधा असि
 ध्रुववर्ध्वा मेधे हित नृणा असि ध्रुवतनून् वेपारीति ततस्तस्मिंस्तमानं हिरण्यमवधाय स्वाहादिव आप्या १२
 यस्व स्वाहांतरिक्षाप्यायस्व स्वाहा पृथिव्या आप्यायस्व स्वाप्याप्या ततो यजमानो निमंत्रयते अध्व

यो यं यज्ञो अस्तु देवा उं षंधी न्यः पशु ज्यो मेधनाया विश्वस्मे नृताया ध्वरे अस्तु देवा सासपि न्वस्व
 घृतवदे च यज्ञ इह वै धिमा पयोषाः पर्वत इवाचलिः । इन्द्र इवेह ध्रुवस्तिष्ठे ह्यज्ञमुधारय । इन्द्र एण
 मदीधर ध्रुवं ध्रुवेण हविषा तस्मै देवा अधिष्ठा वन्तं च ब्रह्मणस्य ध्रुवाद्यौ ध्रुवा पृथिवी ध्रुवासाः
 पर्वता इमे । ध्रुवो राजा विशाप्रयेति चतसृ निः सन्त मन्त्रि मंत्रा ध्वर्यवैवरंदयात्ततो ध्वर्य ध्रुवि मंत्रेण
 ग्रहणा सादनादि करोति । अथ यदि द्रोणकलत्रो विदीर्येत तदा वषट्कारनिधनं ब्रह्म साम कुर्यात् ।
 ततो ध्वर्यराहवनीये प्रचरण्या त्रयोदशाहुतीर्जुहुयात् । असवे स्वाहा । वसवे ० विभुवे ० विवस्वते ० नृ
 षाय ० सूर्याय ० चंद्रमसे ० गणेश्रिये ० मलिन्नुवे ० ज्योतिषे ० अग्निभुवे ० अधिपतये ० दिवापतये स्वा
 हेति । ततो यजमानो नुमंत्रयते । इन्द्रस्य ग्रहोऽस्य गृहीतो ग्राह्या देवानां पूरसितं त्वा प्रपद्ये सयहैः सह

प्रग्रहैः सहप्रजया सहपशुभिः सहग्निः सहसौम्यैः सहसदस्यैः सहदक्षिणैः सहयज्ञेन सहयज्ञपतिना ।
 इंद्राग्नीपरिधीममवातो देवकराममब्रह्मवर्मि प्रातरंतत्वेन्द्रग्रहपद्ये सगुप्ताश्वः वर्मिनेद्यावाष्टथिवी
 वर्मिनिर्वर्मिस्त्यः वर्मिने ब्रह्मणस्पतिमामाग्नीपदतो जयमिति दीलंकिलशायजमानो निमंत्रयते वरदा
 नंवा अन्येषु घृतः नृदादिषु दीलेषु स्कन्तानि मंत्राणं सर्वप्रायश्चित्तं वा । एवं यहुचमसादिनामल्पस्कं
 दने स्कन्तानि मंत्राण्यो नित आष्यायनं सर्वप्रायश्चित्तं वा । सोमस्य स्कंदने शोषणे वा शुक्रध्रुवयतिरि
 क्तानां सर्वेषां स्थायीगतानां प्रे द्वायवादीनां जो एकलशस्य वाययलो योनिः । एवमाययणस्य जो एक
 लशो योनिः । यदि जो एकलशाययणयोः सहना शोदशमाषपरिमितं स्रवणं द्वेधा कृत्वा एकं नागं जो
 एकलशो निधाय वसंती वरीनीरायपयश्च तत्र प्रक्षिप्य इतरं नागं प्रतिपात्रं निधाय ग्रहणहेमादि

कार्यं यदि योनिद्वयसहितानां सर्वेषां नाशः । तदाष्टवत्सु चर्लं द्विधा विभज्य एकं नागं ऋजीषे निधाया ।
 त्रिषु त्यापरं नागं पात्रे कृत्वा न्फन्तीयं हेमादिमहर्त्विग्यः श्रुत्वारो वरा देयाः । एवं चमसस्कंदनादौ ।
 पृतन्योनिः । तथा वायं विवेकः । सोमस्कंदने सत्रोषे प्रागुक्तं प्रायश्चित्तं कृत्वा आष्यायनं कर्तव्यं निःशो
 षस्कंदने प्रायश्चित्तं विधाय यो नितो मंत्रग्रहणसादने च कर्तव्ये । एवं शोषणेऽपि सत्रोषे सर्वप्रायश्चित्तं आ
 ष्यायनं । निःशोषे सर्वप्रायश्चित्तं यो नितो मंत्रेण ग्रहणसादने च । एवं कीटादिना हृषिते दुष्टम श्च प्र
 क्षिप्य पात्रं यथा योग्यं शोधयित्वा पुनर्मंत्रेण ग्रहणादिकर्तव्यं । इतो तिरिक्ते यत्राहस्य प्रायश्चित्तं नो
 क्तं । तत्राग्निं नरइत्याद्यात्रयस्त्रिंशत्स्थे देयाः । सप्त आहवनीये त्रयस्त्रिंशच्च यज्ञनृराग्नीध्रीये अ
 नुषंगवर्जं होमः कार्यं वसंती वरीणां स्कंदने दृष्ट्या दयः सप्त होतव्याः । य ऊर्ध्वमिह विष्ये इति स्कन्ता

निमंत्रणं। संवः। सिंचित्वितिसप्तमिः। पुनरनिमंत्रणं च कार्यं। यदि सोममध्ये वर्षे विंडुः पतेत्तदा तस्य स्वरूपे
 णाड्यस्वात्तेनैव यागं विधाय प्रत्यस्मै पिपीषते विश्वानि विंडुधेनरा। अरंगमायजमये पश्चादध्वनेनर
 इत्यवेक्ष्य इंडुरिंडुमवागादिंदोरिंदोपातस्य तद्विंडुमधुमत्र उपहृतस्योपहृतो नक्षयामीति नक्ष
 मंत्रे विशेषः। यदि केशादिडुष्टः सोमस्तदा सप्तमिजः सप्तमदाः स्येष्टो दशद्विपो अश्विनां पंचवाजाः
 प्राणोपानोव्य नोमन आकृतमग्निस्वाहा कृतं हविरदंतु देवा इत्यनिमंत्र्य इदं विष्टुर्विचक्रम इति उ
 त्तरपूर्वखरे वनीयपात्रं यथा हं शोधयित्वा सर्वप्रायश्चित्तं हुत्वा पुनर्मंत्रेणासादनं वा यदि वमसमन
 क्षयित्वा शस्त्रं स्तोत्रं चोपकुर्यात्तदा उपारमते तिसामगानुक्ता उत त्यागो दिवामतिरदिति रूत्यागमत्।
 सांशं तातिमयस्करदपसिधः। उत त्यागैव्यानिषजाशान्तः करतो अश्विनायूयातामस्मदपो अपा।

स्तिध इति तिस्र आग्नीध्रीये हुत्वा च मसंसदसि नक्षयित्वा उत्तरवाससा प्रच्छाद्य दक्षिणां द्वावी हुमनु
 निरुत्य मार्जालीये प्रक्षाल्य पूर्वपादारातिरुत्य तदित्यदन्त विविकेत विधान्यन्तः पुनरप्येति जी
 वद्विहृध्रुवनस्य रथहृज्जीवोगने निमृतः स जीवादिति ते च मसवधाय। हिरण्यगर्जसमवेति
 ताये इत्याहु वनीये हुत्वा आप्याय स्वमदितं सोमं विश्वानि रूतिनिः। नवानः सप्रथस्तम इत्याप्या।
 पयसि यदि नाराशंसा उपदस्येत्तदा यं यहु मध्वर्यः स्वर्गलोया तं नुवषट्। तानुवषट् कृति हुत्वा।
 चमसाध्वर्यं वेप्रयं छेत्तेन यहेल तं नराशं सं चमसाध्वर्यं राप्याय स्वसमेतुत्त इत्याप्यायति सर्वप्राय
 श्चित्तं च। यदि क्रतुयहृष्वारेणु स्येयातां तदा विसृष्टधेनाः सरितो घृतश्च्युतो वसंतो ग्रीष्मो न धुमंति।
 वर्षाः शरस्ये मंत क्रतवो न यो नुवनदक्रतो न न वसी सं वसंतां। आनः प्रजां जनयतु प्रजापतिर्धाता इदातु

रूपमनस्यमानः संवत्सरः क्रतुनिश्चाकुपानोमयिपुष्टिपुष्टिपतिर्द्धातु। आदेवानामपिपंथामगम० त्वमग्ने
 व्रतपाअसि० यद्येवयंप्रमिनाम० मध्वस्त्रेयेतैः प्रतिमंत्रं जुहुयात्। तद्मंयज्ञमवंतुतेमामवंस्वनुवआर
 नध्वंस्वाहेत्यनुनामस्वनुषजतियदिहुतस्यग्रहस्यचमसावाशेषः। प्रमादादहुतेपतेदहुतोवाहुतशेषे
 पतेन्नदासंसृष्टं सोमं मतः परिध्यंगारं निर्वर्त्य यज्ञस्य हि स्थक्रस्विजाविद्राग्रीचेतनस्य च हुताहुतस्य तप्यतम
 हुतस्य हुतस्य च हुतस्य वा हुतस्य च चंद्राग्री अस्य सोमस्य वीतं पिबतं जुषेथां स्वाहेत्यंगारे हुत्वा शेषं प्रतिप्र
 स्थाता नक्षयेत्। मायजमानंतमो विदुः न त्विजो मा इमाः प्रजामयः सोममिमं पिबत्सं ८ सष्टमुनक्तमिति
 नक्षयेत्। मानो ध्वारिषुः पितरो मोतवीरामानः संबंक्षतवान्यबंक्षः मनो ह्यश्वश्चाजालत्रा ८ शरैश्च
 ताहुतेतयं यज्ञमप्येतु देवा इति नक्षयंतमग्निमंत्रयते ध्वर्यः सर्वप्रायश्चित्तं वा अथ सामातिरेके प्रायः।

श्वितं प्रातः सवने माध्यंदिने वा त्वमसो न्नयने कृते यद्यतिरिक्तं सोमं पुरा होमात्यश्वे तदा तं च मसेषु अ
 न्यनीय होमः कार्यः। यद्यनुवषट्कारापूर्वपश्येत्तदा न्नयने न परिहृत्वादिनोप होमः कालः। ततः प
 रं ज्ञाते तस्मादेवोपस्तरणा न्यनीय परं होतुं च मसं मुख्यानां कृत्वा स्तोत्रमुपाकुर्यात्। गोधयितिमरुता
 मिति धय इतीषु स्तोत्रं तत एं द्रावैस्त्रयं स्रसं वा कर्मणेति याज्या ते नक्षत्रं च मसप्रक्षालनं च समानं।
 यदि एकगार्हपत्यो वस्य तं तदा एकधना निर्वर्धयित्वा च मसो न्नयनादिकार्यं। केचित्तु ततो न्नयने
 न स्तोत्रं वा स्रहस्विः किंतु अग्निं न र इत्यादि होय एवेत्याहुः। यदि माध्यंदिने बलमह ८ असि सूर्येति
 सौरीषु हृतीस्तु वीर न्नगौरवी तेन वा तथैव होता शसन्नक्षमंत्रेनुष्टुप् छंदस इति विशेषः। यदि तृ
 तीयसवनेति रिक्तं पश्येत्तदा यद्यग्निहोमस्तदा उक्थ्यं कुर्यात्। तत्रातिरिक्तं सोममाधनीये धारां कृत्वा

स्वेनेमंत्रेणोक्थ्यगृह्णातिशेषं प्रकृतिवत्। एतुत्तरऋतुषु योज्यं तेनाश्वलायनोक्तं शस्त्रं ज्ञेयं। अत्र वि
षये सूत्रांतरोक्तमनुकल्पं दर्शयति। प्रातः सवने माध्यंदिने वा सोमातिरेके आययणं स्थाल्यापात्रं
तरं निधाय तत्र सर्वमसर्वमवनयेत्। ततो देवादिवीतिपूर्ववेदाग्रयणं गृहीत्वा हिं कृत्य पवित्रदशा
भिः परिभृत् २ ज्यायतने सादयेत्। तृतीयसवने त्वतिरिक्तं सोमं हरियो जने हविष्यं दयेत्सर्वं विह
रियजनेन वतियदा हरियो जने वनयनं विस्मृतं स्यात्तदा तमतिरिक्तं सोमं मज्जीषे प्रक्षिप्यात् न
थे प्रतिपदयेत्सर्वं प्रायश्चित्तं च कार्यमिति पक्षांतरं। इदानीं सोमनाशो प्रायश्चित्तं। तत्र क्रयात्स
र्वं सोमनाशापहारादौ पुनः सोममानीय यजेत् क्रयोत्तरं नाशो पुनः प्राप्नोतीत्यायजेत्। न तावत्स
सोममेधादिस्य श्रेष्ठि क्षालनं लुधिर्न प्रतिनिधिर्न वा त्यागः। अत्राप्तौ प्रतीकं फलानुमानानि शुभ

कृतपागमेकदक्षिणं समापयेत्। तत्र फाल्गुनानामनावेन्यानिषेरो धानिः कृषाद्देवीदिभिः सह
निष्ठुत्यानधिष्ठितं पयः प्रातः सवने नस्मिन्ने योजयेत्। ऋतुं दुग्धं माध्यंदिने मिश्रयेत्। दधि
तृतीयसवने मिश्रयेत्। एवमेकदक्षिणं यज्ञं समाप्य पुनर्यजेत् तस्मिन् पूर्वसंकल्पितां दक्षिणं
दद्यात्। हतिकारस्तदीक्षास्वक्रीतनाशो सोमलोपयंतं दीक्षावर्धयेत्। उपसत्सु नाशेषु पय
सो वर्धयेत्। तत्र सर्वप्रधानकालाविरोधेनाहर्बर्धनं कार्यं। प्रधानकाविरोधेनालभ्यमाने प्रा
तिनिधिमुपदाय संकल्पितकाले प्रधानयागं संपादयेत्। सत्यायां नाशो प्रतिनिधिमुपादाय
यागं समाप्य पुनर्यजेत्। दक्षिणादानात्परतो नाशो प्रतिनिधिना क्रजीषेण वा यागसमाप्तिपुन
र्यागिः। एतस्मिन् विषये सोत्रात्र विशेष आश्वलायनवृत्तौ प्रव्यः। इतो गिरिक्तविषये ग्निं न

रश्मिप्रायश्चित्तं अथाग्नीयोमीयपशौसवनीयवधानादिहविष्युचपशुदशापूर्णमासप्रकरणे क्तं
 प्रायश्चित्तं पंचदोहादिनाशे सर्वप्रायश्चित्तं कृत्वा पुनरुत्पत्तिः। एवं देवतामंत्रयाज्यापुरोनुवा
 क्यविषयसिद्धौ क्तं अनवाहनातिरिक्तां वाहनादौ वा कृतं प्रायश्चित्तं। अथ स दोहं हविर्धीनाग्नीध्रीय
 प्राग्वंशादीनां दोहे सर्वप्रायश्चित्तं कृत्वा पुनर्मंत्रवत्करणं। लौकिकाग्नीनां दोहेग्नीनां संसर्गे मये वि
 विचय इति रधिकात्समानं। आयस्तंबानां मते स दोहविधीनयोरन्यतरस्य वा प्राहेय हयमसादिकं
 गृहीतमगृहीतं च विविच्य तत्समीपतच्छृङ्गांतरे समारोप्य प्रत्यक्षतो वग्नीग्नीत्वा तस्मीं मंत्रतो वा वावे
 द्यादिकृत्वा ऽपेक्षितं हविरादि पुनरुत्पत्त्या कृतां ता उपक्रम्य यथा पूर्वकर्मशेषं समापयेत् प्राग्वंशास्या
 ग्नीध्रीये स्यात्वाहं हे पुनस्तदेव निमीयतत्रैव यागशेष समाप्तिः। अन्यत्समानं। आसंदीहो हे वैश्वान

रोऽतात्वेत्यष्टनिराहवनीयोसमिधो न्याधाय पुनरासंदीकुर्यात्तयदि हतिर्धीनमंडपः पतेत्तदा उदस्ताग्नी
 त्सविता मित्रो र्यमा सर्वानग्नित्रानवधीध्रगेरहं तं मामकरद्। रवंतं सरधं तरे स्वाहेत्याहवनीये जु
 हुयात्तदिविहृतात्वे पस्तन्नो मीत्स्योपस्तन्नं कुर्यात्तयदिसंदः पतेत्तदा उदस्ताग्नी त्सविता मित्रो आ
 र्यमा सर्वानग्नित्रानवधीध्रगेन हं मामकरद्। रवंतं पथिव्यां वामदेव्यो अयस्व स्वाहेति होत्री ये हुत्वा
 दिविहृतात्वे पस्तन्नो मीत्स्योपस्तन्नं कार्यं यदि होत्री ये न्निर्यस्यात्तदा तथं माग्नीध्रियादिरुत्पत्त्यो
 माः कार्यः। यद्याग्नीध्रमंडपम्यते तदा एस्त्रिभिः शला उदस्ताग्नीवीरवंतमंतरिथे हंति अयस्व स्वाहेत्या
 ग्नीध्रिये हुत्वा पूर्वव उपस्तन्नं। यदि प्राग्वंशः पतेत्तदा त्रिभिः स्त्रिभिः शलाभुर्खये हुत्वा दिवीत्स्योपस्तन्नं
 न कुर्यात्। अथ शकं पतेत्तक्षिणं विद्विस्त्रो नु क मित्स्योपस्तन्नं कुर्यात्। नत आग्नीध्रिये अग्ने वाजस्य

गोमत इति तिस्रः भिरुष्मिकः निरध्वर्युर्जुहोति। यद्यत्तरतः पूजे देदं विस्तुरित्कपस्तं भनं कुर्यात्। ततो द्रो
नोऽग्निराहुत इति तिस्रः निरानी धीयेजुहोति। तत तस्मिन्नेवाग्नौ पंच गृहीत निशिरोयाज्ञस्य प्रतिधी
यतामिह नो जुहुतः॥ यदि स दोहविधीनादि कृष्णाशकुनिरुपर्यदिपतेत्यक्षाय्यामाध्वान इव तयो रूप
विशो द्वातंदेवं विस्तुरित्याहवनीये जुहुयात्। अग्नौ अग्निराहुतो न प्रातिः सुनागभद्रो अध्वरः। न प्राउ
तप्रास्तये स्वाहा१ न प्राउ तप्रास्तये नमः० क एष वत्र तर्क्येनासमत्ससासह स्वाहारयेनास
मत्सुसासहो वस्तिरातनुहिरिशार्धता। वने प्राते अग्निष्टिमि स्वाहा॥३॥ इति तिस्रः॥ अथ यदि प्र
स्तोता पठिद्ये ततदा यजमो नो ब्रह्मणे वरं दत्वा पर्जन्यो म उजाते तितमे ववृणुयात्। यदि प्रहृती पठि
द्ये ततदा सर्ववदे सं दद्यात्। यद्यज्जाता पठिद्ये ततदा तं यज्ञमदक्षिणं समाप्य पुनस्तेनैव यजेन य

ज्ञे तत्र वेदि द्वा दक्षिणास्तत दद्यात्। यदि द्वायोऽस्त्रयाणां नाकगपद्विछेद स्यात् तदा तदपछेद निमि
त्रं प्रायश्चित्तं कर्तव्यं। विरोधेन पुनरुजात्रपछेद प्रायश्चित्तमेव कर्तव्यं। प्रतिहृत्रपछेदे सर्व प्रायश्चि
त्तमेव प्रश्नोदपछे प्रायश्चित्तं वा विरोधात् समुचीयते। द्वयोऽस्त्रयाणां बाक्रमेण पछेदेयः पश्चादपछि
द्ये ततस्त्रायश्चित्तमेव कर्तव्यं। पूर्ववाधेनोत्तरस्योत्थातः॥ यदि पुनरुजात्रपश्चादपछिद्ये ततदा सर्वमे
दं सं दद्यात्। एवं पूर्वयोः रावनयोः प्रायश्चित्तं। अग्निवपस्वमाने सर्वेषां प्रवच्छेदे सर्व प्रायश्चित्तमे
वा एवं सवनत्रयेऽप्यन्येषां पछेदे सर्व प्रायश्चित्तं। यदि प्रातरनुवाको पाकरणात् सर्वस्येदियः स्या
त्तदा उषाः केतुना जुषतां स्वाहेति हुत्वा मिदाहुती ब्यहिती श्रुत्वा प्रातरनुवाकमुपाकुयति। प्रा
तरनुवाके प्रोच्यमाने यदि स्येदिया तदा उदयं० उदृत्यं० वित्रं देवानामिति जुहुयात्। यदि प्रात

रनुवाके प्राच्यमाने चंजेना विर्नवेत्तदानवो नवो ० यदि मात्प ० इत्याभ्यामाहवनीयेऽस्मिन् वाहुतीर्जुहुयात् ॥ अ
थ सवनकालातिक्रम्य प्रायश्चित्तं ॥ प्रहाराजं प्रारभ्य सवेद्येदियानंतरमष्टौ नाडिकाः प्रातः सवनकालः ततो
ष्टौ माध्यंदिन्यस्य ततो षोडशं तीर्थसवनस्य ॥ एतदतिक्रमेऽग्निर्न स्येति प्रातः सवने जुहुयात् ॥ नुवो यज्ञा
स्येति माध्यंदिने जनस्य गोपादितं तीर्थसवनैः स्मवाहुती राहवनीये जुहुत् ॥ एतत्प्रायश्चित्तं उक्तं
षोडशैर्नवोः पूर्वयोः सवनयोः ॥ तृतीये न स्यात् ॥ वाजपेयादिषु सवनप्रायश्चित्तमेव नास्ति ॥ यद्यौडं व
रीकृमि नक्षत्रेणापहारादिना नश्येत्तदा यजमानो जातव्यां सहाध्वर्युः ऊगस्यूर्जं मयि धेहि श्रियांति
ष्टप्रतिष्ठिदिव ८ स्तन्नांत विक्ष्वं च ष्वि व्यां वदृढा नवधात्री धरित्री जनित्र्यमित्री इत्यादिना उच्छ्र
यति ततस्तस्मिन् निस्वायकृतानस्वेत्यग्निमश्रय सर्वप्रायश्चित्तं जुहुयात् ॥ यदि प्रातः सवने ग्रवागमा

सादनोत्प्राग्निनाशः स्यात्तदा पात्नाशदंडाना इत्यतैरग्निपवः कार्यः सर्वप्रायश्चित्तं वा ॥ एवमुत्त
रयोः सवनयोर्विनाशो दृष्टव्यः ॥ अथ कस्य जेदने सवनत्रये पितृकृतं विहितस्य मन्त्रापवमानेभ्यः
पूर्वमुपश्रितं गता रक्तविरजं अन्यग्रावाणमाहृत्य संस्कृत्याग्निपवः कार्यः ॥ अथ संसवप्राय
श्चित्तं ॥ तत्र परस्मैत्यायाः प्रागेवारभ्यस्त्या समापनीया ॥ अथ वायं यज्ञो ग्निष्टो मश्नेत्स्वयंततो
धिकं संस्था विधेया ॥ अथ वा परदक्षिणतो धिका दक्षिणा देया ॥ अथ वा प्रकृतं यज्ञं समा
प्याग्निजिह्वजिह्वा सर्वदृष्टाः सर्वसोमक हतव्याः ॥ अथ वा एकेना ज्ञाया वदृढं रंगधृतिता
वदृढा यागसमाप्तिः कर्तव्या ॥ एतेषु सर्वेषु पक्षेषु महारात्रा प्रागेव दध्नाग्निर्यजुर्निरित्या
दिभिश्चतुर्निराहवनीयेषु वा प्रातरनुवाकमुपाकृत्यान्वारब्धे यजमाने संवेशा योषवेशा

१२० यगायत्र्यानि न स्वाहेत्याजेन हुत्वा छंदोगबहुवैधित्तोरं न वसंस्कार्यमिति सप्रैशंदत्ताशीघ्रं प्रातः
 सवनं समापयेत्। ततो माध्यंदिनं प्रथमं गिरसो धिष्ये स्रियैरग्नि निरित्यादि निश्चतुर्निहुत्वा संवेशायो
 पवेशाय त्रिष्टुभ निर्हृत्यै स्वाहेति हुत्वा समापयेत्। ततः तृतीयसवने अदितिर्वेद्या इत्यादि सिञ्च
 तुर्निहुत्वा संवेशायोपजगत्या निष्ठृत्यै हुत्वा चरया समापयेत्। एवमनन्तं ध्याया मवन्त्ये चतुर्नि
 ष्वतुर्निर्जुहुयात्। अयं त्यसं नारं यजुस्सजेत्। स्तोत्राश्चात्र विकारस्ततश्चास्वायां बोधव्यः। अथ
 ससंवापवादः। यत्र नद्या पर्वतेन वा व्यबधानं यत्र वात्रा वापस्य रं प्रीतिः। यत्र वात्रा ह्यश्रावणं नास्ति
 यत्र वादेव यजनमेदेस्ता निमदेस्तत्र संसवदोषो नास्ति। अथ यजमानस्य स्वप्नस्य सोमं नक्षत्रेण य
 क्कमेतदा तस्मिन्नेव तंत्रे सोमदेवत्यं च सकार्यः। संवाग्नीषोमीयविकारः। ततः समाप्ते सोमेन त

२०

रपर्वणि सौत्रामणिः कर्तव्यः। सोममंत्रसमाप्तौ वमनेनंतरपर्वणि सौत्रामणे वनसोमं प्रश्नश्चरित्य
 र्थः। यदि यहुले ऐं प्रश्नं वायवादिग्रहे विस्मृतस्तदांति मवमसो न्तयनात्वा कस्मत्तौ पूर्ववदाहवनी
 यादृशापवित्रेण धारां कृत्वा स्वेन मंत्रेन तं गृहीत्वा यथा पूर्वधागः कर्तव्यः। तदुत्तरं स्मृतौ ऋजीषम
 निष्ठुत्य धारां कृत्वा यहुलं होमश्च। अवन्त्योत्तरं स्मृतौ सोमक्रमा निषवधाराय यहुलं दिनाया
 गः। यत्र शं च मेति जपांते स्मृतौ पुनर्विभ्रष्टुः सप्तदशस्तोमो निष्ठुत्कर्तव्यः। केचित्तु सोमयागस्य
 जातत्वादभ्यासत्पगुणमात्रलोपनविनष्टुः क्रतुकिंतु हरिस्मरणादिना संधार्तयति वल्यंति। अथ
 सोममंत्रे प्रवृत्ते कत्यादिने राजवोरनयादिना स्थातुमुक्तौ सर्वेभ्यो हविर्न्यस्तु ह्नीजोण कलत्रो सक
 त्सकृदवदायये देवादिभ्यो कादशो ह्याहवनीये सकृदेव जुहुयात्। अनुत्यन्तनोत्पादयेदसंज्ञं न सं

ज्ञपयेत्। केचित्सोममनिषुणुयात्प्रधानत्वादित्याहुः। ततः स्वालेकतांतासमापयेत्। एवं कृतेन विज्रष्ट
 ऋतुः केचित्तंत्रमध्ये गृह्यतो संस्थिते पीदं प्रायश्चित्तमाहुः। सोमे पत्नी संयाजे कपाले यधाहुतिः पतेत्तदा
 ज्येष्ठं कृत्वा तंत्रमध्ये वैश्वानरीष्टिः कार्यः। अथातिरात्रिदिषु पश्चात्वालजमानायां विशसनात्पूर्वमुपरि
 ष्ठाङ्गमर्जिणीति ज्ञाते धातारातिः सविताऽसूर्यो देवो दिवि पद्म इति द्वे आहुतीं कृत्वा पश्चात् गर्भपादं संख्या
 कान्फोटा निरुल्लेखत्वा तत्पिरंणमुष्ठीवेण वेष्ट्य वंशकोशे वधाय तं वापरे कोशे वधापतमप्यपरे कोशे
 वधाय विधानं कृत्वा तद्दक्षिणार्थं निधाय यस्यास्ते हरितोगर्भ इत्युवागीर्जणीमनिमंत्र्य निर्गमानुगुणं ग
 र्भमावर्तयित्वा विते निना नित करीष्ट्वा वस्तिपुटमाधाय तिप्रतिर्गमंत्राहतिः ततो निषाप्रमिति कुं
 ङीष्मलोपवेषशारयापवित्राणं प्रतपनादि हृदयप्रपणात् कृत्वाऽन्यस्मिन्लौकिके ऋत्वे गर्भप्रविश्या

प्रपणानुगुणं शामित्राग्नि समीपे श्लं निखाय प्रपयति गर्भवदुत्वे कएवं श्लः पश्यमाने गर्भे उरद्वसो वि
 श्वारूप इत्यधस्तात्पात्रं रक्षार्थं धारयेत्। ततो जक्तीद्यावाष्टयि व्यागर्भपुरोडाशस्यैकं कपालं प्रकज्य सम
 ज्यमृश्य प्रोक्ष्य चानस्रात्यासीत्यादि न किद्यावाष्टयि वीन्यां जुष्टं निर्वपामीति निर्वपति पशुपुरोडाशेना सह
 स्वपणं तं कृत्वा पश्चात्पुरोडाशेन प्रवर्य न किद्यावाष्टयि येन प्रवरति गर्भं द्वित्वादावपि पुरोडाशस्त्वे कएव त
 तः पश्चात्प्रवारे देवतान्यवद्वयगर्भान्याः पूर्ववदान्धर्मेणावदाय देवतेष्ववदध्यतानां प्रोक्षितः सकृ
 त्त्विष्टकृते वदधाति। ततो प्रपे मे दो वधायेत्यादि इडावधानं प्राकृतं कृत्वा गर्भं रमंत्रैर्ध्विज्य देवत
 सां विष्टते उष्टवदधाति ततो निधारणादि नारिष्ट होमं तं कृत्वा ध्रुवातो जुक्तां सकृद्गृहीत्वा एकपदा द्विप
 दीं प्रधाता ८ स्वाहेति जुहोति। ततः पूर्वनिहिरण्यं कोशसहितं यजमानो ध्वयं वेदधाति। अध्वर्यस्तु।

स्त्रीप्रतिगृह्यगर्भस्यदक्षिणं पूर्वपादं स्थित्वा जुह्वन्मधाय प्रतते ते अघ्रेतिदर्विहो मधमे हवनीये जुहुयात् ।
 ततो गर्भशोषं गर्भपुरो जशशोषं वादाय त्रामित्रस्योत्तरेण शीतेन स्मनि मरुतो यस्य हि क्षय इति कगपन्निव
 पतिमहाद्योः पृथिवीचन इति न स्मना छादयति ततो यजमानो निरुद्धं भागमेतं क्वानमिति पंचानि मंत्रैः
 पतिष्ठते ततः प्रकृतं कर्मा इति गन्निर्णाय क्लृप्तं ॥ यद्यान्विते शस्यमाने मेघादिना सूर्ये निष्काशे तदा सो
 र्यबहु रूपं पश्यमानं ते तते नैव तंत्रे होता याचत्सूर्यदर्शनमग्निमीलित्यादिसंवीद्य शतपीः शंसेत्सूर्यदृष्टेऽपि
 परिधानीया आभयं सत्रादिषु दीक्षितस्य व्याधियोगेनोपतापेनैमिन्निकमुच्यते परिहिते प्रातरनुवाके प्रा
 त्स्नाने वापो न प्रीयारं भादनुपाकृते वा प्रातरनुवाके एतयोरन्यस्मिन्काले ब्रह्मा पुष्टिपतये पुष्टिश्च शुषे च
 क्षः प्राणाय प्राणतमे त्मानं वाचे वाचमस्मे पुनहि देस्वातिस्त्रवेण हवनीये जुह्वा शीतोष्णं आपो मिश्र

यित्वा तास्वेकविंशतिं यवाभक्षिष्य एकविंशतिं च कुशपिंजराणां धाय तानि रूपतस्तं दीक्षितं समपयेत् । जी
 वानामस्त्राता इदममुं सजीवयेत् जीविकानामस्त्रा इममं जीवयतां सजीवयतां संजीवानमस्त्राता उदमम
 मं सजायत पंजीकानामस्त्राता ३ इमममं संजीवयता एनिश्चतुर्भिर्मंत्रैरनिर्विचेत् । याजोषधीः पूर्वजा
 ता इत्यनेन च संस्कारेन सर्वेषां मंत्राणामंतैः सकृदेवास्मावनं कर्तव्यं न प्रतिमंत्रं तानिरेवाहिरस्य जलकार्यं
 च कर्तव्यं न जलांतरेण । अन्नावितं ब्रह्मा हस्तेन संमृजेत् । उपांश्वंतर्धामौते प्राणायानोपतं अमुकश
 र्मन् इति श्रोत्रे । आययणस्ते दक्षकृत्स्वामत्वमुकशर्मन् इति हृदयं । उक्थ्य स्तंगानि पात्वमुकशर्म
 निति सर्वशरीरं ध्रुवस्त आयः पात्वमुकशर्मन् इति सर्वशरीरं इत्यष्टनिर्मंत्रैः संमृजेत् । उक्थ्य स्तं
 गानि पात्वमुकशर्मन् ततो यथा स्थानमपविशेत् । सर्वा अस्मिन्निमित्ते त्रातारमिंद्रेति क्रकृता क्षयस्या

द्यानवति तस्मिन्नुहनिस्वस्त्यात्रेयेवैश्वानरनिविशेध्यात्। एतावतिकृते अरोगाष्टेत्प्रकृत्यैवस्तो
त्रशस्त्रे। इदं च सर्वं नैमित्तिकं सत्रादिषु। एकाहादिषु यजमानोपतापेज्ज्वावनाग्निमर्शनांतं कर्तव्य
मित्तिके चित्। अत्र सत्रादिषु दक्षिते सस्ति ते तत्सत्रोक्तं प्रायश्चित्तं वेदितव्यं। विस्तरं यान्ते हलि
रव्यते। इतो न्यधिषये सर्वप्रायश्चित्तं वेदितव्यं। इति प्रयोगरत्ने सोमप्रकरणं समाप्तं। अथ प्रायश्चित्ते
हीनां प्रयोगः। तत्रानुक्तं तन्नास्यौष्मासंतं त्रं पंचदशसामिधेन्यः वार्त्रघ्ना वाज्यनागौ प्रधानदेवतो
पांशुत्वं पित्री हि देवो मेनेयदधेति संयाज्ये न्वाह्मार्थे दक्षिणे त्कत्सर्गः। तथा ब्राह्मणे सूत्रेण इष्टिप्रा
त्याम्नायत्वेन पूरणं हुतिरुक्ता सा त्वानारब्धदर्शपूर्णमासस्य दर्विहोममध्ये कृत्तिके द्रव्याद्यभावे प्रा
योगाद्यज्ञाने भवतीति माधवाचार्यवृत्तिके दनिप्रायः। आलस्यादिना पूर्णं हुतौ हुताया मिष्टिपयसि

माज्यं व्रीहयश्च तत्रोक्ता दक्षिणास्वावश्यं देयमिति सांप्रतं। अथ पाथिकृती तत्र निमित्ताश्वलायनानां
शान्यापरासाधिकदेशेऽग्नीनागमने दर्शपूर्णमासयागातिक्रमेऽन्यस्याग्निषु यागे कृतेऽस्याग्निषु अन्ये
नयागे कृतेऽस्याग्नीनन्योऽग्निर्वैयाघ्यग्निहोत्रदर्शपूर्णमासादिषु हविषु निरुद्धे श्वादीनां मंतरागमे
यजमानस्य विदेशे मरणे एतेषु निमित्तेषु यस्मिन्कस्मिंश्चिदुत्पन्नेयमिष्टिः। दर्शपूर्णमासातिपत्तौ गौणका
ले समानतंत्रापि कार्यं तस्याप्रप्यनडां दक्षिणां। गौणकालातिक्रमे प्रायश्चित्तं नयागावृत्तिः। आपस्तंबा
नां शान्यापरास्वापरतो ग्रेग्निने दर्शपूर्णमासातिपत्तौ चैयमिष्टिः। तत्र प्रयोगः। अमुकनिमित्तपाथिकृती ह्य
यक्ष्ये इति संकल्प्य विष्कदसि त्वध्वर्यु रन्वाधाय यजमानः। अथ यततातिथेः कीतनं एष्टु हविः पथ्यंति
काद्वर्हि शरुणं पात्रासादने जलौकपालानीति विशेषः। अन्वाहार्यस्थालीवर्जमितराणि पवित्रकरणानि

वपेनयेपथिकतेजुष्टमिति निर्देशः। सर्वत्रपुरोडाशे अग्नेयधर्माः सर्वेपि दक्षिणाकाले अनुष्मन्त्यं ददाति
 वधेत्यत्रानुहः सहस्रं तेनानुहतिदरणिमस्फुमिस्तुहः। शेषं पौर्णमासवत्। यज्ञो बन्धवः यज्ञं च मवर्जं
 नपार्वणहोमः न ब्रतलोपप्रायश्चित्तं। वेत्याहिबेधोऽध्वनः पथः। अग्नेयज्ञेषु ६येऽग्निं पथि
 कृतमादेवानामपि पंधामगन्मयध्वं कृत्वा मतदन्तप्रवोक्तुं। अग्निर्विद्वात्सयजात्सेडुहोतासो अध्वरान्सक्र
 त्कल्पयातीवौ० इति प्रधानस्य। प्राकृती संयाज्ये। अयसायं होमाकालातिपत्तौ वासुलीष्टिः। इष्ट्यायक्ष्यइ
 त्यादिपौर्णमासं तत्रैवांशुणश्चरुः वरुणाय जुष्टं निर्वपामीति विशेषः। अग्नेयधर्माः सर्वेपि अवतेहे लोउडुत
 ममिति प्रधानस्य शेषं पौर्णमासवत्। प्रातर्हमिकालातिपत्तौ चैयानिष्टिः। मित्रः सूर्यइति द्वे देवते मेत्रश्चरुः सौ
 र्यैककपालः। तत्र इष्ट्यायक्ष्यइत्यादिपौर्णमासं तत्र पात्रप्रयोगे चरुस्त्वाहीमेकं च कपालं स्फेयनसहस्रं।

यन् नक्ति मित्राय जुष्टं० सूर्याय जुष्टं निर्वपामीति विनक्तिः। उभावाग्नेयविकारौ अग्नेयाणां मंत्रेणानिष्ठा
 रणं विरुज्य प्राशिञ्चयाजमानं च प्रकृतिवत्सर्वत्र अन्वाहोदक्षिणायज्ञो बन्धवः० यज्ञं च मवर्जं सर्व
 त्रविकृतौ अग्नियो महिना दिवं प्रसमित्रमर्ते अस्तु प्रयस्वानिति मित्रस्या उडुत्यं० वित्रं मिति सूर्यस्य शि
 षं प्रकृतिवत्। एतस्मिन्निमित्ते द्वितीयदिने अग्नेये ब्रतं नृदेष्टिः। सापि सर्वा पौर्णमासवत्। अग्नेये ब्र
 तं नृदे जुष्टमिति विनक्तिः। त्वमग्ने ब्रतं नृदु विरग्ने देवइहा वह। उपयज्ञं हविश्ववो३ये० ग्निं ब्रतं नृदव्र।
 तानि विनक्षतपा अयजानो देवा। अजराः सुवीरः दधन्तानि सुमृ। लीको अग्ने गोपायनो जीवसे
 जातवेदा३वौ षट् इति याज्यानुवाक्ये। शेषं पौर्णमासवत्। इत्याश्वलायनानामुक्तयः कालातिपत्तिप्रा
 यश्चित्तेभ्यः। ब्रत्येह निहुः स्वादिना यजमानस्याश्रुपातेन ये ब्रतं नृदेष्टिः प्रायश्चित्तं अनुस्यत

आहवनीयेस्तमिते वासुणीष्टिः उदिते तु मित्रस्यो जिय देवता का एकात्रा त नृतीचापरेत्यनुधरणेपीष्टि
त्रयं। अथ सर्वेषां मग्नीनामनुगमने तपस्वतीष्टिः। पौर्णमासं तंत्रं अन्वाहयेदक्षिणाष्टौ कपालानि। अ
ग्नेये तपस्वते जनदंते पावकवते जुष्टं निर्वपामातिनिर्वपः। अग्ने तपस्व जनदं पावकवन् ह्यधरक्षस्वे
त्यासादनं। अग्निं तपस्वतं जनदं तं पावकवंतं यजेति। अग्ने तपस्वतो जनदतः पावकवतो हमुजिति मि
तियाजमानं। अग्ने यधर्माः सर्वेपि। आयाहितपसाजने धमे पावकादो घातहव्यादेवेषु नो दधादौ ३ षट्
इतियाज्याः शेषं पौर्णमासवत्। अथ प्रणीते प्राक् होमादनुगते इयमिष्टिः। अग्निज्योतिष्मान्वरुणश्च दे
वते पौर्णमासं तंत्रं। अग्ने ये ज्योतिष्मते जुष्टं वरुणाय जुष्टं उता वयमग्नेयो। आद्योष्टा कपालः। द्विती
यश्चरुः। अग्निज्योतिष्मं तं यजावरुणं यजेति प्रेषः। अन्वाहयेदक्षिणा शेषं पौर्णमासवत्। उदग्नेष्टु

चयस्तव शक्राभ्राजंत ईरते। तव ज्योतीषा गाता। अग्निर्भानुना रुशतास्वंग आजतो विश्वासः प्राम्ना ३
वो ० इत्यग्ने ज्योतिष्मतः। अवते हेळ ० उहत्तममिति वरुणस्य। शेषं प्रकृतिवत्। अथोक्तं ब्रतलोपे ० अग्ने
ये ब्रतपतयेष्टु कपालः। पौर्णमासवत्सर्वस्वमग्ने ब्रतपा असि ० यद्दो वयं धमिना मेतियाज्याः शेषं प्रकृ
तिवत्। अथ सानो वायतनेनाग्निप्रणयने संसर्त्तौ। अग्ने वतेष्टा कपालः। सर्वतंत्रं पौर्णमासवत्।
तः। अग्निनाग्निः समिध्यते ० त्वं ह्यग्ने अग्निना ० इतियाज्यानुवाक्ये शेषं प्रकृतिवत्। अथ यजमास्य
गृहदाहे प्रियवियोगे वाग्नेये क्षामवतेष्टा कपालः। सर्वपौर्णमासवत्। अग्ने स्वमस्मद्योऽध्यमीवा ०
अक्रददग्निस्तनयान्निवद्यौरिति याज्यानुवाक्ये शेषं प्रकृतिवत्। अथाहिताग्ने रग्ने न्येन लौकिके
नोपासनेन श्रौतेन वा संस्तुये रन्तदाग्ने श्चयेष्टा कपालः। सर्वपौर्णमासवत्। अग्निः श्च विव्रतत

२६

सीतियाज्यानुवाक्येशेषंप्रकृतिवत्। अथाहिताग्नेर्ध्रिषदन्नमोजनेतथाकपालनाशेवेयमिष्टिः। अग्निर्वैश्वान
रोदेवताद्वादशकपालः। अग्नयेवैश्वानरायजुष्टंनिर्वपामीतिनिर्वपः। सर्वपौर्णमासाग्नेयवत्। वैश्वानरोन
पुत्याऽष्टोदित्तिष्टष्टोअग्निः। दधिव्यामितियाज्यानुवाक्येशेषंप्रकृतिवत्। आग्रयणेनानिष्टान्नप्राशनैवै
श्वानरीब्राह्मणउक्ता॥ अथाहिताग्निर्देशांतरगतस्यजीवितोमृतइतिश्रवणेस्फुरन्तीमतीष्टिः। कार्यं। अग्न-
येस्फुरन्तीमतेष्टकपालः। पौर्णमासवत्। अग्निहेतान्यसीदद्यजीयान्० साध्वीमकदेववीतिनोअघेतियाज्या
नुवाक्येशेषंप्रकृतिः। अथयस्यभार्यागौर्वयमोजयेत्तदामारुतंत्रयोदशकपालंनिर्वपेत्तस्याभावास्यंतं
त्रांलंअग्निविकारः। दधन्वंतावाज्यनागोमरुद्भ्योजुष्टंनिर्वपामीतिनिर्वपः। एवंश्रोक्षणादिषुविभक्तयः। मरु-
द्भ्योनुज्जहिमरुतोयजेतिप्रैषोमरुतोयत्थवोदिवः० ये३मरुतोयावः। शर्मशशमानायसंतीतियाज्याश्रो

षं प्रकृतिवत्। अथ कपालनाशोऽश्विनं द्विकपालं निर्वपेत्सवाग्नेयपौर्णमासवत्। अश्विनावर्तिरस्मदागो
 मतानासत्पारथेनेतियाज्यानुवाक्ये शेषं प्रकृतिः। अथ पवित्रनाशेऽग्नयेऽपवित्रवत्तेष्टाकपालः पौर्णमासवत्।
 पवित्रं ते विततं ब्रह्मणस्य ते। तपोऽप्यवित्रं वित्रं विततं दिवस्पद इति याज्यानुवाक्ये शेषं प्रकृतिः॥ अथ यदि
 हिरण्यं न ज्ञेयं तदाग्नयेऽहिरण्यवत्तेष्टाकपालं निर्वपेत्सपौर्णमासवत्कल्पः॥ हिरण्यकेशोरजसो विसारे० आते
 स्फपणमिनिनंतं एवैरितियाज्यानुवाक्ये शेषं प्रकृतिवत्। अथाहिताग्निः प्रातरं स्नातोऽग्निहोत्रं जुहुयात्तदा
 ग्नयेऽवरुणायाः शौकं पालं पौर्णमासवन्निर्वपेत्। त्वन्नो अग्ने वरुणस्य विधाना। स त्वन्नो अग्ने वमो भवोतीति
 याज्यानुवाक्ये शेषं प्रकृतिः। अथाहिताग्निः सततकान्तं न क्षयेत्तदाग्नये तंतुमतेष्टाकपालं कुर्यात्पौर्णमास
 वत्सर्वं तंतुं तन्वनजसो भानुमन्विहि० अक्षानहो न ह्यतनोत सोम्या इति याज्यानुवाक्ये शेषं प्रकृतिवत्। २७

इत्याश्वलायनशाखोक्ता इष्टयः। अथाष्टं बोक्तानि मितविशेष इष्टयः। तत्र पितृपुत्रादिमरणे क्षामव
 तीष्टिः। तत्राप्यनुक्तं तत्रास्य पौर्णमासं तत्रं पंचदशमा मिधेन्यः वार्चस्मावाज्यभागोऽन्वाहार्यो दिक्षिणा।
 आग्नेयविकारः यजमानमाग्नेयवत्। यज्ञो ब्रह्मव० यज्ञं च मवर्जं शेषं प्रकृतिवत्। इति सर्वसाधारणं
 अग्नये क्षामवत्तेष्टाकपालः इयमेवेष्टिः यजमानस्य स्वगृहदाहेऽपि अथानीनामन्यैरग्निनिः संसर्गेऽग्नि
 ये विविचयेष्टाकपालः तत्रापि सर्वपौर्णमासवत्। प्रायश्चित्तेऽष्टिषु न पार्वणहोमः। सर्वस्मिन्दिगाहपि
 त्याहवनीयावन्योन्यं संसृज्येया तंतदग्नये विविचयेष्टाकपालः तत्र संसृष्टमग्निप्रकृता वृणीषु समारो
 प्य पुनर्मथित्वा पावरो ह्यायतने निधाय इष्टिः कार्या इयमपि पौर्णमासवत्सर्वयाजनमाध्वर्यवंचाग्ने
 यवत्कार्या। सर्वधामग्नेयविकारत्वात्। अग्निना विष्टवावयंगीर्तिस्तोमं मनमहे। स नो तस्व सहस्त्रिणो।

कविरग्निः समिध्या तविशो यज्ञस्य साधनः । विष्ट्वं द्वास्वनो वस्तु वैषट् । इति याज्यानुवाक्ये यदि
 गार्हपत्यदक्षिणाग्नीदक्षिणाग्राहवनीयो वा संसृष्टौ तदाग्नये वीतयेष्टा कपालः पौर्णमासवत् अग्नौ
 आयाहि वीतये ० यो अग्निं देव वीतये इति याज्यानुवाक्ये यदि वनदा ह्यग्निना संसृष्टिदाग्नयेऽश्व
 येष्टिः पूर्वैक्ताश्वजायनवत् । यदि स्तृतिकाग्निना संसृष्टिदाग्नये संकुसुकायाष्टा कपालः पौर्णमा
 सवत् । संकुसुको विकुसुको ० विकिनो यश्च विकरः प्राधान्येन छेधेन क्रव्यादं श्रमयामसि । अस्मिन्व
 य ८ संकुसुके गौरिहृष्टाणि मज्ज्यहे । अन्नमयज्ञियाः प्रस्थाः प्राण आयुर्वितारिष्टत् । इति याज्यानुवाक्ये
 शेषं प्राकृतं । यदि वैधतेन संसृष्टिदाग्नयेऽश्वमेतेष्टा कपालः पूर्ववत् । अश्वमेसधिष्ठव ० गन्ते अस्यो
 षधीनामिति याज्यानुवाक्ये शेषं १० अथ यत्रेष्टीनां प्रसक्तचयस्तत्रायं क्रमः संकुसुकेष्टिः प्रमिविविवाष्टिः

अनंतरं ऋचीष्टिः तृतीया ब्रातन्यदिष्टिः अनंतरं मक्रमती ४ ततो विष्टतेष्टिः पंचमी ततो वीतयेष्टिः षष्ठी ततः
 संकुसुकेष्टिः सप्तमी । अंतर्दक्षामवत्यष्टमीति क्रमः सूत्रोक्तः समुच्चये । अथवा प्रथमं विविचयेत तो ब्रातन्यदे
 द्वितीया ऋचीष्टिस्तृतीया अक्रमती चतुर्थी । विष्टये पंचमी वीतये षष्ठी । संकुसुकाय सप्तमी दक्षामवत्यष्ट
 मी ब्रातपती नवमी । इति क्रम इत्येके अत्र ब्रातपत्याधिका । अथ दर्शपूर्णमासे वर्ततेति अग्रे पथिकृतेष्टा कपा
 लं कृत्वा ग्नये वैश्वानराय द्वादश कपालं कृत्वा तिपन्तयागं कुर्यात् । बोधायनमतेऽपि पथिकृद्द्वौ श्वानरो समा
 नतंत्रौ कृत्वा तिपन्तयागः । अथवा गौणकाले पथिकृत्सुरेव तिपन्तयागः कर्तव्यो वैश्वानरी गौणकालाति
 क्रमे पथिकृद्द्वौ श्वानरो वेदनातिपन्तयागः । तत्राग्नये पथिकृतेष्टा कपालः । अग्नये वैश्वानराय द्वादश कपा
 लः उभा वप्याग्नेयो पौर्णमासवत् सर्वं अनड्वा न्दक्षिणा शेषं प्रकृतिः । आश्वजायनोक्त्या याज्यानुवाक्ये इयं प

थिरुद्वैश्वानरीपश्वचातुमस्यसोमानामरध्यानांस्वकाळातिक्रमेकर्तव्याततःपश्वदिकर्तव्यं। इय
मेवैश्वानरीपश्वचातुमस्यसोमानामरध्यानांप्रत्याप्तायत्वेनापिकर्तव्या। अथविभ्रष्टेष्टिः। आधा
नवत्सर्वस्वकालेदश्रिण्मासानारंभेपश्वकरणेआययणकरणेविधानेनाग्नित्यागेनास्तिक्यादि
नावहन्तां होमानांयागानांवाविक्रमेविभ्रष्टेष्टिः। तस्याःप्रयोगः। इष्टयक्ष्ये० अद्ययज्ञाय० तिथिकीर्त
नं० अमावास्यंतंत्रं। अन्वाधानंत्रतोपायनंवेदं० वेदिवकरोतिपात्रप्रयोगेएकोनाविश्रतिकमालानी
वरुक्तालीद्वंद्वं होहृनपात्रवर्जंशेषाणिप्रयजपवित्रकरणंनिर्वपेत्। अग्नयेजुष्टं० इंद्रायजुष्टं० सोमा
यजुष्टं० शेषंविधायपेषलात्पाकवरुपुरोडाशयोर्विनयः। एवंवरुपुरोडाशधर्मैराहुविबिभ्रपयित्वा
मेयंमंत्रेणानिधायत्तह्नीमितरौप्रियेणेत्यासादनं। यज्ञोसि० अयंयज्ञः योनः कनीयः अपतीमिंद्रोप्रयं

यज्ञःममाग्नेपंचहोताअग्ने० न्नादः० इंद्रस्य इंद्रियाबी० सोमस्य० हवही० अन्वाहयोदक्षिणायज्ञोब्रह्मव०
यज्ञशंचमवर्ज होत्रमापस्तंबमतेनपंचदशसामिधेन्यःवार्त्रघ्नावाज्यनागौ। सप्रत्नवन्निकावस्येत्या
ग्नेयस्य इंद्रं वोविश्वतस्यरि० इंद्रं नरोनेमधितेत्येद्रस्यत्वन्नः सोमविश्वतः० यातेधामानीतिसोमस्य
प्राकृतीसंयाज्ये। आश्वलायनस्यसतिनिमित्तेकार्या। अथव्रातपती। तस्यनिमित्तानिब्रत्येह्नितस्य
निमित्तानिब्रत्येह्निअन्तनाषणस्त्रीसंगः। अन्वाधानोत्तरंप्रवासश्वअग्नेयेव्रतपतयेष्टकपालः पौ
र्णमासवदीग्नेयधर्माः सर्वेदुःखेनाश्वपातेब्रत्येह्निअग्नेयेव्रतनृदेष्टकपालः सोपिपौर्णमासाग्ने
यवत्। केविद्वत्येह्निप्रवासोव्रातनृदीडुःखाश्वपातेव्रातपतीत्याहुः। इदंनिमित्तद्वयंपत्न्याअपिसा
मानंद्वयोर्गणपनिमित्तेतंत्रेणवेष्टिः। उत्तरणात्सर्वमत्तमयेवारुणीष्टिः पौर्णमासंतंत्रं नाग्नेयविकारो

वारुणश्चरुः सर्वपौर्णमासाग्नेयवत्। अवतेहेळउडुसममितियाज्यानुवाक्ये शेषं प्रकृतिवत्। हेमका
 लातिपक्षो मित्रेष्टिः मैत्रश्चरुः अग्नेय आग्नेयविकारः पौर्णमासवत्। अयं मित्रो नमस्यः अनमीवास
 इति याज्यानुवाक्ये शेषं पौर्णमासवत्। अथवा एतस्य स्थाने सौर्यमेककपालं कुर्यात्। सोप्याग्नेयः पौ
 र्णमासवत्। उडुत्वं चित्रमिति याज्यानुवाक्ये। अथानिहोत्रं होमानां चतुर्णां विच्छेदे तं तु मतीष्टिः। अ
 ग्नये तं तु मतेष्टाकपालः पौर्णमासाग्नेयवत् - - - रिष्टहोमांते षडाहुतय उपहोमाः तं तु तन्वन् ० उड्य
 स्थाने ० उडुत्वं ० उड्य - - - उड्यं जातवेदं ० चित्रं देवानां ० शेषं प्रकृतिवत्। स्वयं कृत्वा न स्वनः स्तं तुरि
 ति प्रधानस्य याज्यानुवाक्ये हव्यवाहमनिमातिषाहमिति देसं याज्ये स्वयं कृत्वा नः सुगमप्रयावति गम
 षंगो हव्यनः शोभवानः प्रह्व ० संधस्वमनुपश्यमानः आतं तु मनिर्दिभ्यंततान ॥१॥ त्वं नः स्तं तु मतसे

२५

३०

तुरग्ने त्वं पंथा नवसि देवपानः। त्वयाग्नेष्टं वयमारुहेम अथादेवैः सधमादं मदेम। हव्यवाहमनिमा
 तिषाहं रक्षो हणंष्टवनास जिह्नु। ज्योतिष्मंतदीर्घतं मुरं धिमग्निं स्विष्टकृतमाहुवेष्टो हंष्टम
 स्वीष्टमग्ने पमितत्पणा हि विष्वादेव दतना अनिष्य उरुं नः पंथां प्रविश चिना - - - धरेत्यजरं न
 आफः॥ अथ गार्हपत्यानुगमे तपस्वतीष्टिः अग्नये तपस्वमजनद् - पवक हतेष्टाकपालः पौर्णमास
 वत्। आहवनीया अनुगमे ज्योतिष्मतीष्टिः अग्नेवे ज्योतिष्मतेष्टाकपालः पौर्णमासाग्नेयवत्। उदग्ने श्व
 वयस्तव ० विज्योतिषा हृता नात्यग्निरिति याज्यानुवाक्ये शेषं प्रकृतिवत्। जीवतो मृतश्च वणे सर
 नीमतेष्टिः। अग्नये सरनीमतेष्टाकपालः पौर्णमासवत्। अग्निहेतानिषसा ० साध्वीमकरिति
 प्रधानस्य याज्यानुवाक्ये शेषं प्रकृतिवत्। दर्शपूर्णमासातिपक्षो पथिकृती वैश्वानरी च समानतं

३१

त्रेष्ट्वमेवोक्ते। आययणनक्तवान्वान्ताशनेवैश्वानरी। अथयमौपत्यांगविवाजायेतां तदामा
सतंत्रायोदशकपालेनिर्वपेत्तुं दीप्तविकारः॥ अमावास्यंतंत्रं द्वेक्षेयाज्यानुवाके शेषमावा
स्यावत्। इत्यापस्तंबोक्ताऽष्टयः समाप्तः॥ ४॥ विविताविजयी नवतु। इति भावी प्रायश्चित्तपुस्तकं॥
थाल्युपनामकुनागेशभट्टात्मजशेषभट्टस्येदंपुस्तकं॥

३१